

ctia in eo tractatu non pauca disserit quæ ad consolationem eorum conferant; et quos (cap. 4, n. 16; c. 6, n. 29; c. 14, n. 60; c. 16, n. 67 et seq.) ibidem locupletioribus non tantum æquat, sed etiam anteponit, utpote feliciores in sua tenuitate, ac Deo ipsi acceptiores. Cæterum exemplum hoc pauperis regie cupiditati non obsequentis admodum placuisse huic nostro doctori non solum quæ hic leguntur in dicio sunt, verum etiam quod jam eodem illo exemplo usus fuerat, ut se ipse confirmaret stimuletque ad resistendum imperatori, a quo Justinæ instinctu Catholicorum ecclesia tradere Arianis jubebatur: *Nabuthe vites suas, inquit (Contra Aux. De basil.) vel proprio cruore defendit. Si ille vineam non tradidit suam, nos trademus Ecclesiam Christi?... Si ille patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Christi hæreditatem? Absit ut tradam hæreditatem patrum, hoc est hæreditatem Dionysii, etc.*

Hoc loco dissimulandum non est Ambrosium ex Basilianis homiliis, *De avaritia*, et *In ditescentes* nonnulla mutuatum esse. Illud evincit vel sola affinitas (Basil., *Hom. de Avar.*, Ambr., cap. 5, num. 21 et seq.) elegantissimarum earum descriptionum quibus apud utrumque, patris cujusdam unum e libris ad alendos alios, vendere coacti, dolor atque æstus tam concitato dicendi genere tamque ad movendos animos idoneo exprimuntur. Si quid præterea ex Basilio desumptum hic reperitur, id quidem ferme nihil aliud est nisi paucæ sententiæ, quas hinc inde excerptas sanctus noster suæ materiæ accommodavit. Et hoc omnem extra controversiam esse non ibit inficias, qui consideraverit beatum Basilium non nisi obiter de Achab et Nabuthe loqui, de psalmo autem LXXV prorsus tacere, in quibus tamen potissima pars Ambrosianæ commentationis posita est.

Nullum porro ex hujus operis lectione argumentum eruere possis, unde liquido ejusdem ætas cognoscatur. Attamen non nihil ad hanc rem investigandam videtur prælucere, quod illic (cap. 14, num. 61, et c. 5, num. 20 et seq.) narratur de potentium, consulum, principum atque optimatum avaritia: quæ quidem eo feritatis per hæc tempora devenerat, ut pauperes ad vertendum solum, deserendas conjuges, liberos ne fame in patria sua perirent, abducendos cogerebantur. Enimvero Paulinus, a quo nobis Ambrosii Vita transmissa est, dum postremas beati præsulis actiones memorat, ita loquitur: *Ingemiscebat vehementer cum videret radicem malorum omnium avaritiam pullulare, quæ neque copia, neque inopia minui potest, magis magisque crescere in hominibus, et maxime in iis qui in potestatibus erant constituti; ita ut interveniendi apud illos gravissimus labor esset, qui omnia pretio distrahebant. Quæ res primo omne malum invexit Italiæ, et exinde omnia vergunt in pejus, etc.* (Paulin. in *Vita S. Ambrosii*). Totius autem hujusce loci cum iis quæ in tractatu de quo agimus, dicuntur, major est consensus, quam ut ad ea respexisse Paulinus non videatur. Et quamvis idem ille auctor in scribendis Ambrosii gestis minime secutus fuerit accuratam temporum rationem, satis tamen intelligimus hæc eo loci ab ipso esse memorata, quod revera illorum procerum cupiditas nunquam exarserit impotentius, quam sub extremum Theodosii Magni imperium: cum videlicet Rufinum, Eutropium, aliosque præfectos Cæsareos in tantum invidiam atque odium sua adduxit rapacitas, ut Patres concilii Carthaginensis ab imperatoribus *propter afflictionem pauperum*, cogerebantur petere ut *defensores eis adversus potentias divitum cum episcoporum provisione delegerentur* (Conc. Carthag. III, *quibusdam v. can. 9*). Non est dubium quin ante ipsos Ambrosius quoque suam in causa tam pia charitatem nobilitaverit; unde nihil profecto videmus obesse, quominus hoc ipso forte consilio eundem librum anno 395, aut alio proximo, scriptum dicamus: adeo belle in id omnia conveniunt.

SANCTI AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

DE NABUTHE JEZRAELITA

LIBER UNUS (1).

565 CAPUT PRIMUM.

Quomodo exemplo Nabuthe et Achab pauperes quotidie a divitibus opprimantur; cum tamen natura omnes æquales produxerit, et sepulcrum æquales accipiat: qua de re Ambrosius fastum ac stultitiam divitum insectatur.

1. Nabuthe historia tempore vetus est, usu

quotidiana. Quis enim divitum non quotidie concupiscit aliena? Quis opulentissimorum non exturbare contendit agellulo suo pauperem, atque inopem aviti ruris eliminare finibus? Quis contentus est suo? Cujus non inflammet divitis animum vicina possessio? Non igitur unus Achab natus est,

1) Scriptus forte circ. an. 395.

sed, quod pejus est, quodie Achab nascitur, et nunquam huic sæculo moritur. Si unus occidit, assurgunt plurimi : plures qui rapiant, quam qui amittant. Non unus Nabuthe pauper occisus est : quotidie Nabuthe sternitur, quotidie pauper occiditur. Hoc metu percitum humanum genus cedit jam suis terris, migrat cum parvulis pauper onustus pignore suo : sequitur uxor illacrymans, tanquam ad bustum prosequatur maritum. Minus tamen deplorat illa, quæ deflet suorum funera : quia etsi amisit conjugis præsidium, sepulcrum tenet : et si filios non tenet, tamen exules non dolet, non ingemit graviora funeribus teneræ prolis jejunia.

2. Quousque extenditis, divites, insanas cupiditates? Numquid soli inhabitabitis super terram? Cur ejicitis consortem naturæ? et vindicatis vobis possessionem naturæ? In commune omnibus, divitibus atque pauperibus, terra fundata est; cur vobis jus proprium soli, divites, arrogatis? Nescit natura divites, quæ omnes pauperes 566 generat. Neque enim cum vestimentis nascimur, nec cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo : nudos recipit terra quos edidit nescit fines possessionum sepulcro includere. Cespes angustus æque et pauperi abundat et diviti : et terra quæ viventis non cepit affectum, totum jam divitem capit. Nescit ergo natura discernere quando nascimur, nescit quando deficimus. Omnes similes creat, omnes similes gremio claudit sepulcri. Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, et si potes, divitem deprehende. Eruderato paulo post tumulum, et si cognoscis egentem, argue; nisi forte hoc solo quod cum divite plura pereunt.

3. Sericæ vestes, et auro intexta velamina, quibus divitis corpus ambitur, damna viventium, non subsidia defunctorum sunt. Unguentum accipis, dives, et fetidus es (2) : perdis alienam gratiam, nec acquiris tuam. Hæredes relinquis qui litigent. Hæredibus relinquis depositum magis hæreditarium, quam commodum voluntarium, qui id quod relictum est minuere ac violare formident. Si frugi hæredes sunt, custodiunt : si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas sollicitudine : aut malos dimittis, quo tua facta condemnent.

CAPUT II.

Divites quanto magis abundant censu, tanto pauperiores esse affectu. Id Achab et Nabuthe contentione planum fit. Mox proposito Scripturæ textu, petitio illa, Da mihi, quam abjecta sit, perperditur.

4. Sed quid arbitraris quod dum vivis, abundas

(2) Edit. Am. et Era., *dives, post mortuus es, et fetidus es*; Gill., *dives postquam mortuus es, etc.*, Rom., *dives, mortuus, et fetidus es*. Cuncti mss., *dives, et fetidus es*. Sequenti vero sententia omnes edit. et mss. aliquot, *Hæredes relinquis, qui litigent cum hæredibus, relinquis depositum, etc.* Alii majore

A omnibus? O dives, nescis quam pauper sis, quam inops tibi ipse videaris, qui te divitem dicis! Quanto plus habueris, plus requiris : 567 et quidquid acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro avaritia, non restinguitur. Quasi gradus quosdam cupiditas habet : quo plures ascenderit, eo ad altiora festinat, unde sit gravior ruina lapsuro. Tolerabilior tamen iste cum minus haberet : census sui contemplatione mediocria requirebat : accessione patrimonii accessit cupiditatis augmentum. Non vult esse degener volis, pauper in desideriis. Ita duo intolerabilia simul jungit, ut ambitiosam spem divitis augeat, et non deponat mendicitatis affectum. Denique docet nos Scriptura divina quam misere egeat, mendicet abjecte.

B 5. Rex Achab in Israel erat, et pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluebat; iste angusti soli cespitem possidebat (3) Nihil pauper de possessionibus divitis concupivit : rex sibi egere visus est, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur : qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certe pauper censu videtur, alter est pauper affectu. Affectus dives egere non novit : census abundans nequit avaripectus replere. Ideoque dives cupidus in invidia possessionis, et paupertatis querela est. Sed jam Scripturæ verba consideremus.

6. « Et factum est, inquit, post hæc verba erat, vinea Nabuthe Jeraelitæ in Israel juxta domum Achab regis Samariæ. Et locutus est Achab ad Nabuthe dicens : Da mihi vineam tuam, et erit mihi in hortum olerum; quoniam propinquat domui meæ : et dabo tibi pro ea aliam vineam : si vero placuerit tibi, dabo tibi pecuniam pro vinea ista, et erit mihi in hortum olerum. Et dixit Nabuthe ad Achab : Non fiat hoc a Deo, ut dem tibi hæreditatem patrum meorum. Et turbatus est spiritus ejus, et dormivit in lecto suo, et velavit faciem suam, et non manducavit panem (III Reg. xxxi. 1-4). »

7. Exposuerat supra Scriptura divina (III Reg. xix, 21), quia Elisæus, cum esset pauper, reliquit boves suos, et cucurrit ad Eliam, et occidit eos, et erogavit populo, et adhæsit prophetæ. Ad condemnationem igitur præmissa sunt divitis, qui in isto rege describitur, eo quod, habens beneficia Dei, sicut ista Achab cui Dominus et regnum donavit, et pluviam Eliæ vatis oratione concessit, divina mandata violaverit.

8. Audiamus ergo quid dicat : « Da mihi, » inquit. Quæ alia vox egentis est? Quæ vox alia stipem publicam postulantis, nisi « Da mihi, » hoc est, da mihi quia egeo : da mihi, quia aliud vivendi subsidium habere non possum : da mihi, quia non est

ri numero. *Hæredes relinquis qui litigent. Hæredibus relinquis depositum, etc.*

(3) Ita Rom. edit. cum mss. omnibus, præter Colb. unum ubi legas; *cespitem pauperis divos ambivit. Vet. autem edit., et tamen cespitem pauperis flagitabat.*

mihi panis ad victum, nummus ad potum, sump-
tus ad alimentum, ad indumentum substantia : da
mihi, quia tibi Dominus dedit unde largiri debeas,
mihi non dedit : da mihi, quia, nisi tu dederis,
habere non potero : da mihi, quia scriptum est :
Date eleemosynam (*Luc. xi, 41*). » Hæc quam ab-
jecta, quam vilia ! Non habent enim humilitatis
affectum, sed cupiditatis incendium. In ipsa autem
dejectione quanta impudentia ! « Da mihi, inquit,
vineam tuam. » Confitetur alienam, ut poscat in-
debitam.

568 9. « Et dabo, inquit, tibi pro ea aliam
vineam. » Dives quod suum est quasi vile fastidit;
quod enim alienum est, quasi pretiosissimum con-
cupiscit.

10. « Si vero placuerit tibi, dabo tibi pecuniam. »
Cito reprehendit errorem suum, pecuniam offerendo
pro vinea. Nihil enim vult alterum possidere (4),
qui totum desiderat suis possessionibus occupa-
re.

CAPUT III.

*Non tam propter utilitatem divites aliena concupis-
cere, quam ut alios homines excludant. Quam
inane sit illud desiderium, quod eos brutis ipsis
inferiores esse convincit : quam etiam turpe sit
paternam possessionem ob luxuriam divendere :
postremo quam impatienter divites repulsam ferant.*

11. « Et erit, inquit, in hortum olerum. » Hæc
erat igitur omnis insania, hic omnis furor, ut spa-
tium vilibus oleribus quæreretur. Non tam ergo ipsi
cupitis quasi utile possidere ; sed alios vultis exclu-
dere. Major vobis cura de pauperum spoliis, quam
de vestris emolumentis est. Injuriam vestram pu-
tatis, si quid pauper habeat, quod dignum posses-
sione divitis æstimetur. Damnum (5) vestrum cre-
ditis, quidquid alienum est. Quid vos delectant
naturæ dispendia ? Universis creatus est mundus,
quem pauci divites vobis defendere conamini. Non
enim terrena tantum possessio, sed cælum ipsum,
aer, mare, in usum paucorum divitum vindicatur.
Hic aer, (6), quem tu diffusis includis possessioni-
bus, quantos alere populos potest ? Numquid An-
geli divisa cæli spatia habent, ut tu terram positis
distinguas terminis ?

12. Clamat propheta : « Væ iis qui jungunt do-
mum ad domum, et villam ad villam (*Isa, v, 8*) ! »
Et arguit eos inefficacis avaritiæ. Fugiunt enim
cohabitare hominibus, et ideo excludunt vicinos :
sed fugere non possunt ; quia cum hos excluserint,
alios rursus inveniunt : et cum illos propulsave-
rint, ad aliorum necesse est eos viciniam pervenire.
Soli enim super terram habitare non possunt.
Aves avibus se associant, denique ingentis plerum-
que agminis volatu cælum oblectitur : pecus pecori

(4) Omnes edit., *Nihil enim vult alienum possidere*
Omnes mss., *Nihil enim vult alterum possidere.*

(4) Inter verba ista æstimetur. Damnum, mss.
multi bonique inserunt sequentia : *Nolite hoc fa-
cere, quia Deus pauperem non spernit.* Unus Alb.,
pauperem inspicit. Verum cum neque in aliis codi-
cibus, neque in edit. ullis reperiantur, atque etiam
videantur paulo coactiora, in textu ea imprimere

A adjungitur, pisces piscibus : nec damnum ducunt,
sed commercium vivendi, cum plurimum comitatum
capessunt, et quoddam munimentum solatio fre-
quentioris societatis affectant. Solus tu, homo,
consortem excludis : includis feras ; struis habita-
cula bestiarum, destruis hominum. Inducis mare
intra prædia tua, ne desint belluæ : producis fines
terræ, ne possis habere finitimum.

13. Audivimus vocem divitis aliena quærentis,
audiamus vocem pauperis propria vindicantis :
« Non fiat, inquit, hoc a Deo, ut dem tibi hæredi-
tatem patrum meorum. » Quasi quamdam contagio-
nem sui pecuniam esse divitis arbitratur, quasi
dicat : « Pecunia tua tecum sit in perditionem
(*Act. viii, 20*) : » ego autem hæreditatem patrum
meorum non possum vendere. Habes quod sequa-
ris, dives, si sapias : ut non vendas agrum tuum
pro nocte meretricis : **569** non transfundas jus
tuum pro sumptu comessionis, deliciarumque
impensis : non adjudices domum tuam ad ludum
aleæ, ne jus hæreditariæ pietatis amittas.

14. His auditis, turbatus est spiritus avari regis :
« Et dormivit in lecto suo, et velavit faciem suam,
et non manducavit panem suum. » Lugent divites,
si non potuerint aliena diripere : si suis pauper
non cesserit facultatibus, vim mæroris tegere non
possunt. Dormire desiderant, velant faciem suam ;
ne quidquam in orbe terrarum alienum videant,
ne quidquam in hoc mundo non esse suum nove-
rint, ne audiant vicinum juxta se aliquid posside-
re, ne audiant pauperem sibi contradicentem. Ho-
rum sunt animæ quibus dicit propheta : « Mulieres
divites, exurgite (*Isa. xxxii, 9*). »

CAPUT IV.

*Cur dicatur Achab panem suum non manducasse. Ab-
stinentiæ divitum ac pauperum elegans comparatio.
Quanta sit stultitia hæredibus opes sollicitè compa-
rare ; deque divitis cujusdam sordibus.*

15. « Et non manducavit, inquit, panem suum
(*III Reg. xxi, 4*) ; » quoniam quærebat alienum. Et-
enim divites magis alienum panem, quam suum,
manducant, qui rapto vivunt, et rapinis sumptum
exercent suum. Aut certe non manducavit panem
suum, volens se morte mulctare, quod ei aliquid
negaretur.

16. Compara nunc affectum pauperis. Nihil ha-
bet, et jejuna voluntarius nisi Deo nescit, jejuna
nisi ex necessitate non novit. Divites, eripitis qui-
dem pauperibus universa, aufertis omnia, nihil relin-
quitis : pœnam tamen pauperum vos potius, divites,
sustinetis. Illi jejunt, si non habeant ; vos, cum
habetis. A vobis igitur prius pœnam exigitis, quam
pauperibus irrogatis (7). Vos igitur vestro affectu

religio fuit.

(6) Edit. cum parte mss., *Hic ager.* Alii cod.
multo majori numero, *Hic aer.* Et hanc veram esse
lectionem patet ex superioribus : *Sed cælum ipsum,
aer, mare,* etc. Nec impropria locutio est. Namque
apud probatos auctores reperitur, *homines aere vi-
vere.*

(7) Sic mss. omnes, ac vet. edit. : Rom. vero

luitis miseræ paupertatis ærumnas : et pauperes quidem non habent quo utantur ; vos autem nec ipsi utimini, nec alios uti sinitis. Eruitis aurum de metalli venis, sed rursus absconditis illud. Quantorum vitas in illo infoditis auro !

17. Cui illa servantur, cum legeritis de avaro divite : « Thesaurus condit, et ignorat cui congregat eos (*Psal.* xxxviii, 7) ? » Hæres otiosus expectat, hæres fastidiosus increpat, quod sero moriamini. Odit incrementa hæreditatis suæ, ad damna festinat. Quid igitur miserius, quando nec apud illum cui laboratis, gratiam derelinquitis ? Propter illum totis mæstam diebus toleratis famem, quotidiana mensæ vestræ damna metuentes : propter illum diurna adornatis jejunia. (8).

18. Novi ego divitem in agrum proficiscentem, panes breviores urbe delatos numerare solere ; ut pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat ob signatum aperire horreum, ne quid de condito minueretur. **570** Panis unus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Comperi etiam veri fide (9), si quando ei ovum esset appositum, queri quod pullus esset occisus. Hoc ideo scribo, ut cognoscatis vindicem esse Dei justitiam, quæ lacrymas pauperum vestro ulciscatur jejunio.

CAPUT V.

Multorum pauperum sanguine ac vita constare divitum mensas ; atque inibi de potre quodam, cujus a divite coacti ad vendendum filium, dolor ac æstus animi pulcherrimi describuntur : item immanem esse divitum duritiam, quam sumptu suo et luxu ipsæ quoque augent mulieres.

19. Quam religiosum esset jejunium, si sumptum convivii tui deputares pauperibus ! Tolerabilior jam dives ille, cujus de mensa ea quæ cadebant, pauper Lazarus colligebat saturari cupiens ; sed etiam ipsius mensa multorum pauperum constabat sanguine ; et ipsius pocula, multorum quos ad laqueum coegerat, rorabant cruorem.

20. Quanti necantur, ut vobis quod delectat, pareretur ? Funesta fames vestra, funesta luxuries. Ille de summis culminibus ruit, ut frumentis ampla vestris receptacula præpararet. Ille de sublimi cacumine altæ arboris decidit, dum generuvarum explorat, quas deferat, quibus digna convivio tuo vina fundantur. Ille mari mersus est, dum veretur ne piscis mensæ tuæ desit, aut ostrea. Ille brumali frigore dum lepores investigare, aut laqueis studet aves captare, dirigit. Ille ante o-

quam pauperibus erogetis. Male, non enim id vult Ambrosius divitem potus pœnam abs se exigere, quam eroget, hoc est, eleemosynam impertiat pauperibus ; at vero id significat divitem prius abs se pœnam illam reposcere, quam irrogat, hoc est, imponit pauperibus, quos ad egestatem atque inedia adigit.

(8) In hac voce mira varietas. Edit. vet., *diurna adamatis jejunia*. Rom.. .... *aggeratis jejunia*. Plures e mss., *diuturna*, vel *diurna, toleratis*. Aliqui, *adhibetis jejunia*. Alii tandem, *diuturno adhæretis jejunio*. Veram lectionem habent Thuan., alter

culos tuos, si quid forte displicuit, verberatur ad mortem, atque ipsas epulas fuso respergit cruore. Denique dives erat qui sibi ad mensam caput prophætæ pauperis jussit afferri : et aliud unde saltatrici præmium solveret, non invenerat, nisi ut pauperem juberet occidi.

21. Vidi ego pauperem duci, dum cogereetur solvere quod non habebat, trahi ad carcerem, quia vinum deesset ad mensam potentis ; deducere in auctionem filios suos, ut ad tempus pœnam differre posset. Invento forte aliquo qui in illa necessitate subveniret, redit ad hospitium cum suis pauper, direpta spectans omnia, nihil sibi ad cibum relictum, ingemiscens filiorum famem, dolens quod eos non potius ei qui posset pascere, vendidisset. Redit ad consilium, vendendi sumit arbitrium. Compugnabant tamen inopiæ injuria, et paternæ pietatis gratia : fames urgebat ad pretium, natura ad officium : commori filiis paratus, quam a filiis separari, sæpe gradum protulit, sæpe revocavit. Vicit tamen in eo necessitas, non voluntas, et ipsa concessit pietas necessitati.

22. Consideremus nunc patriæ mentis procellas exæstuantes, quem de liberis prius traderet. Quem, inquit, vendam priorem ? Scio enim quod **571** non satis est unius præmium ad pastum reliquorum. Hoc solum dives fecunditas ad ærumnam. Quem offeram ? Quem frumenti auctionator libenter aspiciet ? Primogenitum offeram ? Sed primus me patrem vocavit. Hic est major ex filiis, quem congrue honoro seniore. Sed juniorem dabo ? At istum tene-riore amore complector. Illum erubesco, hujus misereor : illius gradum suspiro, hujus ætatem : ille jam sentit ærumnam, iste ignorat : flectit me illius dolor, hujus inscitia. Ad alios me conferam ? Ille mihi plus blanditur, iste plus verecundatur : ille parenti similior, hic utilior : in illo imaginem meam vendo, in isto spem prodo. Me miserum ! Non invenio quid faciam, non habeo quid eligam. Circumvallant me facies calamitatum, ærumnarum chorus.

23. Ferina hæc rabies est, eligere quem tradas. Feræ ipsæ cum pericula imminere proli ac sibi sentiunt, solent eligere quos liberent, non quos offerant. Quomodo igitur discernam affectum naturæ ? Quomodo obliviscar, quomodo exuam patris mentem ? Quomodo filii auctionem constituam ? Quo sermone paciscar pretium ? Quibus tradam manibus in servitatem filium ? Quibus oculis aspiciam ser-

Pont. et Alb. etiam alter, quos sequimur. Est autem diurna adornare jejunia, in singulos dies jejunia parare ac disponere : quod cum historia sequenti belle congruit.

(9) Omnes edit. cum tribus mss., *Comperi etiam viri fidem*. Alii mss. partim... *viri fide* : partim nobiscum, *veri fide*. Utrumque commode explicari potest : primum quidem ut sit, comperi fide et probitate ejus a quo mihi hoc narratum est : secundum, comperi ea fide quam veritas meretur ac postulat.

vientem? Quibus oculis discedenti valedicam? Quibus factum excuse sermone? Fili, ego te pro meo cibo vendidi. Funestior ergo jam pauperis mensa, quam divitis. Ille addicit alienos, ego meum vendo: ille necessitatem imponit, ego assero voluntatem. Ut sit excusabilior causa, adjiciam: Fili, pro fratribus tuis servies, ut illis quærantur alimenta. Et Joseph a fratribus suis in servitum venundatus est, postea et ipsos et patrem pavit. Respondebit et ille: Sed non eum vendidit pater, at flevit amissum: sed postea etiam ipse in potestatem divitis venit, et vix potuit liberari. Postea genus ejus divitiis Ægypti multa ætate servivit. Vende me postremo, pater, ea conditione, ne divites emant.

24. Hæsi, fateor: verum quid faciam? Nullum vendam? Sed dum unum considero, omnes videbo fame pereuntes. Si unum tradam, quibus oculis videbo cæteros de mea impietate suspectos, ne alios quoque vendam? quo pudore regrediar domum? Quomodo intrabo? Quo habitabo affectu, qui mihi abnegavi filium (10), quem non morbus absumpsit, non mors abstulit? Qua conscientia considerabo mensam meam, quam sicut novellæ olivarum in circuitu tot filii vestiebant?

25. Hæc pauper te præsentem deplorat, et tibi avaritia aurem obstruit, nec mens tua facti miserabilis horrore mollitur. Totus populus ingemiscit, et solus dives non flecteris, nec audis Scripturam dicentem: « Perde pecuniam propter fratrem et amicum, et non abscondas eam sub lapide in mortem (Eccli. xxix, 13) » Et quia non audis, ideo exclamat Ecclesiastes dicens: « Est languor malus, quem vidi sub sole, divitias custodiri in malum possidentis eas (Eccli. v, 12). » Sed fortasse redeas domum et cum uxore conferas: illa te hortetur ut redimas venundatum. Imo magis hortabitur ut mundum muliebrem conferas, unde potes vel parvo pauperem liberare (11). Illa tibi imponet sumpsum necessitatem; ut gemma bibat, 572 in ostro dormiat, in argentea sponda recumbat, auro oneret manus, cervicem monilibus.

26. Dectantur et compedibus mulieres, dummodo auro ligentur. Non putant onera esse, si pretiosa sint: non existimant vincula esse, si in his thesauri coruscent. Delectant et vulnera; ut aurum auribus inseratur et margaritæ dependeant. Habent et gemmæ pondera sua, habent et vestimenta frigora sua. Sudatur in gemmis, algetur in sericis; tamen pretia juvant: et quæ natura aversatur, commendat avaritia. Smaragdos, et hyacinthos, beryllum achatem, topazion, amethystum, jaspin, sardion, summo quærent furore: vel si dimidium patrimonii petatur, non parcunt dispendio, dum indulgent cupiditati. Non abnuo gratum

(10) Omnes edit., qui mihi abnegavi filium. Elegantius mss., abnegavi filium.

(11) Edit. ant., vel pauper pauperem liberare, Rom., vel parvo tempore pauperem liberare. Melius mss. omnes, vel parvo pauperem liberare. Ibi enim

quemdam lapidum istorum esse fulgorem, sed tamen lapidum. Et ipsi admonent contra naturam expoliti, ut saxorum deponerent asperitatem, rigorem magis mentis esse expoliendum quam lapidum.

CAPUT VI.

Quam nulla sit opum efficacia et cur illæ divitiæ appellentur. Miseriorem esse divitem quam mancipiorum servitum: ubi locus hic Evangelii. Quid faciam... destruam horrea mea, etc., pie ac secunde expenditur.

27. Quis artifex unum diem vitæ hominis potuit adjungere? Quem divitiæ ejus ab inferis redemerunt? Cujus ægritudinem pecunia mitigavit? « Non in abundantia divitiarum, inquit, vita ejus (Luc. xii, 15). » Et alibi: « Nihil prosunt thesauri injustis; justitia autem liberat a morte (Prov. x, 2). » Merito clamat propheta: « Divitiæ si affluant, nolite cor apponere (Psal. lxi, 11). » Quid enim mihi prosunt, si me a morte liberare non possunt? Quid mihi prosunt, si mecum post mortem esse non possunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Unde bene ait idem Propheta de divitibus: « Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis (Psal. lxxv, 6); » hoc est dicere: Nihil invenerunt in operibus suis divites, qui nihil pauperibus contulerunt: nullius juverunt inopiam, nihil ad utilitatem suam proficiens reperire potuerunt.

28. Ipsum nomen considera. Ditem dicunt gentiles inferorum præulem, arbitrum mortis ditem appellant et divitem, quod nisi mortem dives inferre non noverit. cui regnum de mortuis, cui sedes inferi sunt. Quid est enim dives, nisi quidam inexplebilis gurgis divitiarum, inexplebilis auri famæ ac sitis? Quo plus hauserit, plus inardescit. Sic propheta admonet: « Qui diligit inquit, argentum, non satiabitur argento (Eccli. v, 9). » Et intra idem: « Et quidem hoc pessimus languor. Sicut enim fuit, ita et abiit, et abundantia ejus laborat in ventum. Et quidem omnes dies ejus in tenebris, et luctu, et iracundia multa, et languore, et ira (Ibid. 13, 16); ut tolerabilior sit conditio servulorum. Illi enim hominibus serviunt, iste peccato. Sic inquit Apostolus (Rom. vi, 16): « Qui enim facit peccatum servus est peccati. » Semper in laqueis, semper in vinculis est: nunquam liber a compedibus, quia semper in criminibus. Quam 573 misera servitus, servire peccatis!

29. Naturæ ipsius nescit munia, nec somni ipsius novit vices, aut cibi fungitur suavitate, cujus nullum est immune servitium. Dulcis enim somnus servi, etsi modicum vel multum edat: a satiato (12) divitiis, non est qui eum sinat dormire. Excitat eum cupiditas, exagitat cura pervigil aliena rã subintelligi potest, pretio, dispendio, vel quid hujusmodi.

(12) Sic. edit. ant. Rom. et omnes mss. præter unum in quo, *satiatus*; alterum in quo, *satiatur*, et tertium ubi cum edit. quibusdam Paris, in

piendi, torquet invidia, mora vexat, sterilitas proventuum infecunda perturbat, sollicitat abundantia. Unde illi diviti, cujus possessio uberes fructus attulit, qui cogitavit intra se dicens : « Quid faciam quod non habeo quo congregem fructus meos? et dixit : Hoc faciam, destruam horrea mea, et majora faciam ; illo congregabo omnia quæ nata sunt mihi, et dicam animæ meæ : Anima, habes multa bona in annos multos posita, requiesce, manduca, bibe, epulare (Luc. xii, 17-19) ; » respondit Deus : « Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te : quæ autem parasti, cujus erunt (Ibid. 20)? » Ne ipse quidem Deus cum dormire permittit. Interpellat cogitantem, excitat dormientem.

30. Sed nec ipse se quietum esse patitur, qui de abundantia divitiarum suarum sollicitatur, et in ubertate fructuum vocem egentis emittit. « Quid faciam? » inquit. Nonne hæc pauperis vox est, non habentis subsidia vivendi? Egens omnium huc atque illuc respicit, scrutatur hospitium, nihil invenit ad usum alimenti : considerat nihil miserius quam fame confici, et cibi indigentia mori : quærit mortis compendia, et tolerabiliora obeundi supplicia rimatur : arripit gladium, suspendit laqueum, ignem adolet, explorat venenum : et inter hæc quid eligat dubius, dicit : « Quid faciam? » Deinde vitæ hujus suavitate revocatus cupit revocare sententiam, si possit vivendi substantiam reperire. Aspicit nuda omnia, vacua omnia, et ait : « Quid faciam? » Unde mihi alimenta, unde vestitus? Volo vivere, si habeam quomodo possim vitam hanc sustinere : sed quibus cibis, quibus subsidiis?

31. « Quid faciam? inquit ; quod non habeo... » Clamat se dives non habere. Paupertatis hic sermo est ; de inopia queritur abundans fructibus. « Non habeo, inquit, quo congregem fructus meos. » Putares illum dicere : Non habeo fructus, unde vivendum est mihi. Beatus qui de abundantia periclitatur ; imo miserius iste fecunditatibus suis, quam pauper, cui periculum de egestate est. Habet ille unde excuset ærumnam ; habet certe injuriam, habet culpam : iste non habet quem præter se arguat.

32. Et dixit : Hoc faciam, horrea mea destruam. » Putes adhuc dicere illum : Aperiam horrea mea, ingrediantur qui tolerare famem non queunt, veniant inopes, intrent pauperes, repleant sinus suos, destruam parietes qui excludunt esurientem. Ut

margine, *satiatio*. Eadem vero in corpore habent, *sanatio divitis, non est quæ sinat eum dormire*, LXX Interp. Eccle. v, 14. καὶ τῷ ἐμπληθύνει τοῦ πλουτῆσαι οὐκ ἔστιν ἀφίων αὐτὸν τοῦ ὑπνῶσαι. Perro post vocem *dormire*, mss. plerique boni ævi addunt ista : *Denique evangelico utamur exemplo, ut probemus divitem dormire non posse*. At cum videantur non suo loco posita, et in multis etiam mss. et cunctis edit. desiderentur, satis habuimus hujus rei lectorem admonere.

(13) Am. et Era. finito capite post vocem *frumenta*, sequens, his verbis auspicabantur, *Audiant hæc quibus Deus totum*, etc. Et certe illis favent

A quid ego abscondam, cui Deus facit abundare quod largiar? Ut quid repagulis portarum claudam frumenta, quibus (13) Deus totum 574 replevit camporum ambitum, quæ sine custode nascuntur et abundant?

CAPUT VII.

Eundem locum B. Doctor prosequitur, ostenditque avaros cum de bonis benefacere deberent, malle pecunias in ædificando consumere ; ipsosque magis enormitate pretiorum, quam ubertate proventuum delectari : quos tamen docet quo fructus suos secure possint recondere.

33. Victa est spes avari. Rumpuntur vetusta horrea messibus novis. Minus, inquit, habui, et frustra servavi : plus natum est, et cui congrego? Dum incrementa pretiorum aucupor, amisi usum beneficiorum. Quantas anni superioris frumento potui animas pauperum reservare? Hæc me magis servare delectarent pretia, quæ non nummo æstimantur, sed gratia. Imitabor sanctum Joseph humanitatis prædicatione ; clamabo voce magna : Venite, pauperes, edite panes meos, expandite gremium, suscipite frumentum. Fecunditas divitis, totius orbis abundantia, omnium debet esse fertilitas. Tu vero non hoc dicis, sed ais : « Destruam horrea mea. » Recte destruis ea, a quibus nullus pauper onustus revertitur. Horrea iniquitatis sunt receptacula, non pietatis subsidia. Recte destruit qui sapienter ædificare non novit. Destruit sua dives, qui nescit æterna : destruit horrea qui non novit sua frumenta dividere, sed claudere. »

34. « Et majora, inquit, faciam. » Infelix, vel id dispensato pauperibus, quod pro sumptu ædificationis impendis. Dum liberalitatis gratiam refugis, damna ædificationis exsolvis.

35. Et addidit : « Illo congregabo omnia quæ nata sunt mihi, et dicam animæ meæ : Anima, habes multa bona. » Conficitur avarus semper ubertate proventuum (14), dum vilitatem alimonie calculatur. Fecunditas enim universorum est, sterilitas soli avaro est quæstiosa. Delectatur magis enormitate pretiorum, quam abundantia copiarum ; et mavult habere quod solus, quam quod cum omnibus vendat. Vide timentem ne superfluat cumulus frumentorum, ne super horrea redundans transfundatur in pauperes, et boni alicujus occasio indigentibus acquiratur. Soli sibi partus terrarum vindicat dives, non quo ipse uti velit, sed aliis denegare.

mss. aliquot sat bonæ notæ ; sed cum in multo pluribus ea non reperire sit ; hic ab edit. Gill. ac Rom. non recedere optimum vivum est.

(14) Omnes edit. et pauci mss. *Confitetur avarus semper ubertatem proventuum*, alii mss. magno numero, ut nos in textu. Rursus edit. Am. et Gill. in marg. cum mss. tribus, *vilitate alimonie calculatur*. Eadem Gill. in corpore et Rom., *vilitatem alimonie calumniatur*. Denique Era. et reliqui mss. numero atque antiquitate potiores... *calculatur*. Alicubi tamen legas, *utilitatem*,... *calcat*... *et calculat*, sed calami aut typographi error est.

36. « Habes, » inquit, « multa bona. » Nescit avarus bona, nisi ea quæ quæstiosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, ut bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis mala, cum de malis bona facere debeatis? Scriptum est enim: « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis (Luc. xvi, 9). » Ei ergo qui uti sciat, bona sunt: ei qui uti nesciat, recte mala. « Dispensit, dedit pauperibus (15), justitia ejus manet in æternum (Psal. cxii, 9). Quid hoc melius? Bona sunt, si 575 pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis feneratione constituas. Bona sunt si aperias horrea justitiæ tuæ, ut sis panis pauperum, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater.

37. Habes unde facias, quid vereris? Tua te voce convenio. Habes multa bona in annos multos posita, potes et tibi et aliis abundare. Habes fecunditatem publicam, quid destruis horrea tua? Ostendo tibi ubi melius tua frumenta custodias, ubi bene sepias, ut fures ea tibi auferre non possint. Include ea in corde pauperum, ubi ea nullus gurgulio consummat, nulla corrumpat vetustas. Habes apothecas, inopum sinus: habes apothecas, viduarum domos: habes apothecas, ora infantium, ut dicatur tibi: « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem (Psal. viii, 3). Istæ sunt apothecæ, quæ maneat in æternum: ista horrea, quæ fecunditas futura non destruat. Nam quid iterum facias, si tibi plus natum fuerit anno sequenti? Iterum ergo et illa destrues, quæ nunc facere par- ras, et majora facies. Dat enim tibi fecunditatem Deus, ut aut vincat aut condemnet avaritiam tuam; quo excusationem habere non possis: tu vero quod per te multis nasci voluit, tibi soli reserves, imo et tibi adimis; magis enim servares tibi, si dispertireris aliis. Bonorum enim fructus munerum in eos ipsos qui contulerint. revertuntur et gratia liberalitatis in auctorem redit (16). Denique scriptum est: « Seminate vobis ad justitiam (Osee x, 12). » Esto spiritalis agricola, sere quod tibi prosit. Bona satio in corde viduarum. Si terra tibi reddit fructus uberiores quam acceperit, quanto magis misericordiæ remuneratio reddet multipliciora quæ dederis!

CAPUT VIII.

Incogitantem avarum morte urgeri, eumque jure stultum vocitari memorato Evangelii loco: quanto melius pecuniæ distribuantur, quam retineantur; et quam inepte sese ab impertienda eleemosyna divites excusent.

38. Deinde, homo, nescis quia terræ partum prævenit dies mortis, misericordia autem incursum

(15) Omnes edit., qui uti sciat, multa bona sunt. Quid hoc melius bono, si pauperibus, etc. Mss. magis apposite ut in textu.

(16) Edit., in auctorem boni operis redit. Mss. voces boni operis non agnoscunt.

A mortis excludit? Assistunt jam qui reposcant animam tuam, et tu adhuc differs operum fructus tuorum. Adhuc tu ibi tempora vivendi longa metaris (17)? « Stulte, hac nocte repetunt animam tuam a te (Luc. xii, 20). Bene ait nocte; nocte enim anima avari reposcitur: a tenebris incipit, et in tenebris perseverat. Avaro semper nox est; dies justo, cui dicitur: « Amen, amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii, 43), » — « Stultus autem sicut luna mutatur (Eccli. xxvii, 12): » — « justis autem fulgebunt sicut sol in regno Patris sui (Matth. xiii, 43). » Recte arguitur stultitiæ, qui in manducando et bibendo locarit spem suam. Et ideo ei tempus mortis urgetur, secundum quod dictum est ab ipsis qui gulæ serviunt: « Manducemus et bibamus, cras enim moriemur (Isa. xxii, 13). » Recte dicitur stultus, quia animæ suæ corporalia subministrat, quia recondit quæ cui serviet, ignorat.

576. 39. Et ideo ei dicitur: « Quæ autem parasti, cujus erunt (Luc. xii, 20)? » Quid quotidie metiris, et numeras, et obsignas? Quid aurum trutinas, argentum ponderas? Quanto melius est liberalem esse dispensatorem, quam sollicitum custodem! Quantum tibi prodesset ad gratiam, multorum pupillorum patrem nominari, quam innumeras stateras in sacculo obsignatas habere! Pecunia etenim hic relinquitur: gratia autem operum bonorum nobiscum ad judicem meriti defertur.

C 40. Sed fortasse dicas, quod vulgo soletis dicere. Non debemus ei donare, cui Deus ita maledixit, ut eum egere vellet. Sed non pauperes maledicti, cum scriptum sit: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 3). » Non de paupere, sed de divite Scriptura dicit: « Captans pretia frumenti, maledictus erit (Prov. xi, 26). » Deinde non requiras quid unusquisque mereatur. Misericordia non de meritis judicare consuevit, sed necessatibus subvenire: juvare pauperem, non examinare justitiam. Scriptum est enim: « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem (Psal. xl, 2). » Quis est qui intelligit? Qui compatitur ei, qui advertit consortem esse naturæ, qui cognoscit quod et divitem et pauperem fecit Dominus, qui scit quod sanctificet fructus suos, si de his delibet aliquam pauperibus portionem. Ergo cum habeas unde benefacias, ne differas dicens: Cras dabo; ne largiendi amittas eopiam. Periculosa est de alterius salute dilatio. Potest fieri ut, dum tu differs, ille moriatur. Magis ante mortem præcurrere, ne forte avaritia te et cras impediatur, et promissa fraudentur.

(17) Rom. edit., tempora vivendi longa promittis. Vet. cum mss. aliquot... meditaris. Mss. autem complures.... metiris. At omnium antiquissimi... metaris. Quæ significatione parum differunt.

CAPUT IX.

Quomodo Jezabel, quæ est avaritia, divitibus possessionem quam contra justitiam desiderant, pollicetur.

41. Sed quid dicam, ne differas liberelitatem? Utinam non appropere rapinam: utinam quod concupieris, non extorqueas: utinam alienum non petas, negatum prætermittas, excusatum patienter feras non audias illam Jezabel, quæ est avaritia, quodam profluvio (18) vanitatis dicentem: « Ego tibi dabo possessionem quam desideras (III Reg. XXI, 7)! » Tu tristis es, quia vis mensuram considerare justitiæ, ut alienum non eripias: ego habeo mea jura, habeo meas leges: calumniabor ut spoliem; et ut possessio pauperis eripiatur, vita pulsabitur.

42. Quid enim aliud in illa historia, nisi divitum avaritia describitur, quæ est vanum profluvium, quod omnia fluvii modo rapiat, et nulli usui profutura transducatur? Hæc est Jezabel non una, sed multiplex: non unius temporis, sed temporum plurimorum: hæc omnibus dicit, sicut illa dixit viro suo Achab: « Surge, manduca panem, et redi ad te: ego dabo tibi vineam Nabuthe Jezraelitæ (Ibid.). »

43. « Et scripsit librum nomine Achab, et signavit annulo illus (19), et misit librum ad seniores, et ad liberos eos qui morabantur (20) cum Nabuthe. Et erat scriptum 577 in libro: Jejunate jejunium, et constituite Nabuthe in principem populi, et constituite duos viros filios iniquitatis ex diverso ejus, ut falsum testimonium perhibeant adversus eum dicentes: Benedixit Deum et regem (21), et producite illum, et lapidate (Ibid. 8, 10). »

CAPUT X.

Divites, cum aliena rapere non possunt, præ tristitia cibum non capere: et inibi quid jejunium aut preces Deo acceptas rediat: deinde quam contraria Deus præcipiat, et ipsi faciant.

14. Quam evidenter expressa est divitum consuetudo? Constritantur si aliena non rapiant: renuntiant cibo, jejunant, non ut peccatum minuant, sed ut crimen admittant. Videas illos tunc convenientes ad Ecclesiam, officiosos, humiles, assiduos, ut effectum sceleris impetrare mereantur. Sed dicit illis Deus: « Non hoc jejunium elegi, nec si flectas ut circulum collum tuum, cinerem etiam et cilicium substernas, nec sic vocabitis jejunium ac-

(18) Edit. vet., quæ est avaritia quoddam profluvium, etc. Rom. quæ est quoddam profluvium, etc. Melius mss. omnes Gallici ut in textu.

(19) Rom. edit., et scripsit litteras.,. Et scriptum erit in litteris, etc.

(20) Ess, aliquot antiquissimi, et ad libros ejus qui morabantur, etc. Alii maximo numero cum edit. omnibus, et ad liberos eos qui, etc. Illis suffragantur LXX, ubi legitur, και τους ελευτέρους τους κατοικούντας μετῶ Ναβουθαί. Vulg. et optimates qui erunt in civitate ejus, etc.

(21) Mss. aliquot antiquæ manus, benedixit Deum et regem.

ceptum. Non tale jejunium elegi, dicit Dominus. Sed solve omnem colligationem injustitiæ, dissolve obligationes violentarum commutationum, dimitte contractos in remissionem, et omnem conscriptionem iniquam disrumpe: frange panem tuum esurienti, egenos non habentes tectum induc in domum tuam: si videris nudum, vesti, et domesticos seminis tui non despicias. Tunc orietur tibi matutinum lumen tuum, et sanitas sua matura orietur et præcedet ante te justitia, et majestas Dei circumdabit te: tunc clamabis, et Deus exaudiet te; adhuc te loquente, dicet: Ecce adsum (Isa. LVIII, 5 9). »

45. Audis, dives, quid Dominus Deus dicat? Et te ad Ecclesiam venis, non ut aliquid largiaris pauperi, sed ut auferas: jejunas, non ut convivii tui sumptus proficiat egenis, sed ut spoliū de egentibus adipiscaris. Quid tibi vis cum libro et charta, et signaculo (22), et conscriptione, et vinculo juris? Non audisti: « Solve omnem colligationem injustitiæ, dissolve obligationes violentarum commutationum, dimitte contractos in remissionem, et omnem conscriptionem iniquam disrumpe. » Tu mihi tabulas offers, ego tibi recito Dei legem: tu atramento scribis, ego tibi Spiritu Dei inscripta repeto oracula prophetarum: tu testimonia falsa componis, ego testimonium conscientiae posco, quam judicem tui effugere et declinare non poteris, cujus testimonium non poteris recusare in die qua revelabit Dominus occulta hominum. Tu dicis: « Destruam horrea mea (Luc. XII, 18); » et Dominus dicit: Sine magis quidquid infra horreum est, pauperibus deputari, sine cellas istas egenis prodesse. Tu dicis: « Majora faciam, et illo congregabo omnia quæ nata sunt mihi (Ibid.); Dominus dicit: « Frange esurienti panem tuum. » Tu dicis: Tollam pauperibus domum suam: Dominus autem dicit, « ut egenos non habentes tectum inducas in domum tuam. » Quomodo vis, dives, ut Deus te exaudiat, cum tu 578 Deum non putes audiendum? Si non acquiescatur arbitrio divitis, scena componitur: Dei æstimatur injuria, si divitis petitio refutetur.

CAPUT XI.

Nabuthe a duobus factis testibus accusatus lapidatur: Achab inde primo tristitiam simulat, mox in ejus invadit possessionem. Quam sententiam in ipsum Deus pronuntiaverit: et præsertim cur mere-

(22) Signaculum est nota sigillo, seu signatorio annulo impressa, Conscripção interdum sumitur pro inventario sed hic idem est ac sygrapha, sive instrumentum inter feneratorem ac debitorem confectum. Denique vinculum juris non videtur aliud hoc loco significare quam leges de usura ab imperatoribus promulgatas: proprie autem accipitur pro ipsa legum, ut cum scholasticis loquamur, vi coactiva; vinculis enim juris teneri prorsus idem sonat, atque obligari ad subeundam pœnam, quæ legum severitate præscribitur. Vide Cod. Theod. lib. IX, tit. 7, ad 1 leg. Jul. t. III, pag. 55, et Gothofr. in eandem legem.

trices in ejusdem sanguine dicantur sese lavaturæ : A jusmodi flagitium. Noli esse Achab, ut possessionem finitimam concupiscas. Non tibi cohabitent Jezabel illa feralis avaritia, quæ tibi cruenta persuadeat : quæ cupiditates tuas non revocet, sed impellat : quæ te faciat tristiore etiam cum desiderata possederis. quæ te faciat nudum, cum dives fueris.

46. « Deum, inquit, benedixit et regem (*III Reg. XXI, 10, 13*), » æqualis videlicet persona, ut sit æqualis contumelia. « Benedixit, inquit, Deum et regem. » Ne divitem maledicti nomen offendat, et sermonis ipso lædatur sono, benedictio pro maledicto vocatur. Quærentur duo testes iniquitatis. Duobus testibus et Susanna est appetita : duos testes et Synagoga invenit, qui adversum Christum falsa jactarent : duobus testibus pauper occiditur. « Produxerunt igitur Nabuthe foras, et lapidaverunt eum (*Ibid. 13*). » Utinam vel in suis ei liceret mori ! Pauperi ipsam dives invidet sepulturam.

47. « Et factum est, inquit, cum audisset Achab quia mortuus est Nabuthe, conscidit vestimenta sua, et cooperuit se cilicio. Et factum est post hæc, surrexit, et descendit Achab ad vineam Nabuthe Jezraelitæ, possidere eam (*Ibid. 16*). » Irascuntur divites et calumiantur, ut noceant, si non obtineant quod desideraverint. Cum autem calumniati nocuerint, dolere se simulant : tristes tamen et tanquam mæsti, non corde, sed vultu, in possessionis direptæ locum prodeunt, et impressionis suæ iniquitate potiuntur.

48. Hoc divina movetur justitia, et avarum digna severitate condemnat dicens : « Occidisti et possedisti hæreditatem. Propter hoc in loco in quo lixerunt canes sanguinem Nabuthe, in eo lingent canes sanguinem tuum ; et meretrices lavabuntur in sanguine tuo (*Ibid. 19*). » Quam justam quam severam sententiam, ut quam intulit alteri mortis acerbitatem eam ipse mortis suæ horrore dissolvere proderetur (23) ! Inhumatum pauperem Deus aspicit, et ideo insepultum divitem jacere decernit ; et ut mortuus luat suæ iniquitatis ærumnam, qui nec mortuo putavit esse parcendum. Itaque vulneris sui cruore perfusum cadaver in speciem funeris vitæ suæ prodidit crudelitatem. Hæc cum pertulit pauper, dives arguebatur ; cum dives exceptit, pauper vindicabatur.

49. Quid sibi autem vult quod meretrices laverunt se in sanguine ejus ; nisi fore ut meretricia quædam in illa feritate fuisse regis perfidia proderetur, vel cruenta luxuries, qui sic fuit luxuriosus, ut olus desideraret, sic cruentus, ut propter olus hominem occideret ? Digna avarum, digna avaritiam pœna consumit. Denique et Jezabel ipsam comederunt canes, et volucres cœli : ut ostenderetur quod spiritalis nequitia fiat præda divitis sepultura. Fuge ergo, dives, hujusmodi exitum. Sed fugies hujusmodi exitum, si fugeris hu-

(23) Sic edit. omnes ac mss. aliquot. Nonnulli autem alii, *dissolvere jubetur*. At alii majori numero et antiquitate, *dissolvere prohiberetur*, forte *perhiberetur* ; nisi malis hunc esse totius loci sensum : scilicet tam apertam tamque manifestam fuisse pœnam regis Achab, ut ea prohiberet ne dissolvi aut eludi posset accusatio interfecti inno-

CAPUT XII.

Avarum egenum ac profugum esse. Quam abjectus fuerit rex Achab coram Elia : et quomodo peccator semper deprehendatur. Ad extremum divites ad legitimum divitiarum usum stimulantur.

50. Pauperiorem enim se judicat omnis abundans ; quia sibi deesse arbitratur quidquid ab aliis possidetur. Toto mundo eget, cujus non capit mundus cupiditates : ejus autem qui fidelis est, totus mundus divitiarum est. Tanto mundo fugit, qui, considerans conscientiam suam, metuit deprehendi. Et ideo Achab ad Eliam secundum historiam ait, secundum ænigmata autem dives ad pauperem : « Invenisti me, inimicus meus (*III Reg. XXI, 20*). » Quam misera conscientia quæ se proditam doluit !

51. Et dixit Elias ad eum : « Inveni quoniam fecisti malum in conspectu Domini (*Ibid.*). » Rex erat ille, et rex Samariæ Achab : Elias pauper, et indigens panis, cui defuisset victus substantia, nisi corvi alimoniam ministrassent. Adeo dejecta erat conscientia peccatoris, ut nec regalis potentia fastu attolleretur. Itaque quasi vilis et degener : « Invenisti me, inquit, inimicus meus : » deprehendisti in me quæ latere credebam : nulla mentis meæ occulta te fallunt : invenisti me, patent tibi vulnera mea, captivitas præsto est. Invenitur peccator, cum iniquitas ejus proditur, justus autem dicit : « Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas (*Psal. XVI, 3*). » Adam cum lateret, inventus est : Moysi autem nequaquam inventa est sepultura : inventus est Achab, non est inventus Elias ; et sapientia Dei dixit : « Quærent me mali, et non invenient (*Prov. I, 28*). » Unde et in Evangelio Dominus noster Jesus quærebatur, et non inveniebatur (*Joan. VIII, 21*). Culpa igitur auctorem suum prodit. Unde et Thesbytes ait : « Inveni quoniam fecisti malum in conspectu Domini ; » quia culpæ reos tradit Dominus, innocentes autem non tradit in potestatem inimicorum suorum. Denique Saul quærebat sanctum David, et invenire non poterat : David vero sanctus regem Saul, quem non quærebat, invenit, quoniam tradidit eum Dominus in potestatem ipsius. Captiva igitur est opulentia, paupertas libera.

52. Servitis divites, ac miseram quidem servitutem, qui servitis errori, servitis cupiditati, ser-

centis. Etenim plerumque fit ut qui crimen aliquod impune ferunt, ipsam impunitatem in argumentum innocentia convertant. Et huic interpretationi videtur favere, quod paucis interpositis subjungitur. *Itaque vulneris sui cruore perfusum cadaver in speciem funeris vitæ suæ prodidit crudelitatem.*

vitis avaritiæ. quæ expleri non potest. Gurges quidam insatiabilis, rapidior est, cum illata demergit: et putei modo cum exundat cœno inquinatur, terram arradit nihil sibi profuturam. **580** Vel hoc exemplo vos admoneri convenit. Puteus enim si nihil haurias, inertis otio et degeneri situ facile corrumpitur: exercitus autem nitescit ad speciem, dulcescit ad potum: ita et acervus divitiarum, cumulo arenosus, speciosus est usu, otio autem inutilis habetur. Derivato igitur aliquid de hoc puteo. Ignem ardentem exstinguit aqua, et elemosyna resistit peccatis: aqua autem stativa cito vermes facit. Non stet thesaurus tuus, nec stet ignis tuus: stabit in te, nisi cum operibus tuæ miserationis averteris. In quantis sis, dives, incendiis considera. Tua vox est ista dicentis: » Pater Abraham, dic Lazaro ut extremum digiti sui intingat in aqua, et refrigeret linguam meam (*Luc. xvi, 24*). »

53. Tibi igitur proficit quidquid inopi contuleris: tibi crescit quidquid minueris: te illo quem pauperi dederis cibo pascis; quoniam qui miseretur pauperis ipse pascitur, et fructus jam in his est. Misericordia seminatur (24) in terra, in cœlo germinat: plantatur in paupere, apud Deum pullulat. « Ne dixeris, inquit Deus, cras dabo (*Prov. iii, 28*). » Qui non patitur te dicere: « Cras dabo, » quomodo patitur dicere: Non dabo? Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddis. Quod enim commune est in omnium usum datum, tu solus usurpas. Omnium est terra, non divitum: sed pauciores qui non utuntur suo, quam qui utuntur. **C** Debitum igitur reddis, non largiris indebitum. Ideoque tibi dicit Scriptura: Declina pauperi animam tuam, et redde debitum tuum, et responde pacifica in mansuetudine (*Eccli. iv, 8*).

CAPUT XII.

Divites in prosapia insulse gloriari, cum ipsi non raro dedecori sint majoribus: aurum offensionis lignum esse. Quanta sit divitibus adversus pauperes immanitas: et qualis divitem commendatio deceat.

54. Quid enim superbias, dives? Quid dicas pauperi: Noli me tangere? Nonne sicut ego conceptus (25) et natus? Quid te jactas de nobilitatis prosapia? Soletis et canum vestrorum origines sicut divitum recensere: soletis et equorum vestrorum nobilitatem sicut consulum prædicare. Ille ex illo patre generatus est, et illa matre editus: ille avo illo gaudet: ille se proavis attollit. Sed nihil istud currentem juvat; non datur nobilitati palma

(24) Ita mss., paucis exceptis, in quibus ultimam sententiæ partem ita legas: *Et fructus hominis est. Misericordia, etc.* Edit vero locum exhibent in hæc verba: *Tibi crescit quidquid in pauperes erogaveris. Scriptum est: Qui miseretur pauperi fenerat Leo. Ipse cibo in paupere pascitur* (*Rom., Te illo quem pauperi dederis, ciba pascis*), *et fructus jam in his est misericordiæ. Seminatur, etc.*

(25) Vet edit. et plures mss. *Nonne sic utero conceptus, etc.*; *Rom., Nonne sic conceptus, etc.* Sed

A sed cursui. Deformior est victus, in quo et nobilitas generis periclitatur. Cave igitur, dives, ne in te erubescant tuorum merita majorum, ne forte et illis dicatur: Cur talem instituitis, cur talem elegistis hæredem? Non in auratis laquearibus, nec in porphyreticis orlibus hæredis est meritum. Laus ista non hominum, sed metallorum est, in quibus homines puniuntur (26). Per egentes aurum quæritur, et egentibus denegatur. Laborant ut quærant, laborant ut inveniant, quod habere non norunt.

55. Miror tam cur eo vos, divites, jactandos putetis, cur aurum materia magis offensionis, quam commendationis gratia sit. Lignum enim **581** offensionis est et aurum, et vae iis qui sectantur illud: Denique benedicatur dives « qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris (*Eccli. xxxi, 8*). » Sed quasi is cognitus esse non possit, eum sibi desiderat demonstrari: « Quis est hic, inquit, et laudabimus eum (*Ibid. 9*); » fecit enim quod mirari magis quasi novum, quam quasi usitatum recognoscere debeamus? Itaque qui in divitiis potuerit comprobari, is vere perfectus et dignus est gloria. « Qui potuit, inquit, transgredi, et non est transgressus, et facere mala, et non fecit (*Ibid. 18*). » Aurum ergo vobis, in quo tanta illecebra erroris est, non tam sua gratia quam hominum pœna commendat.

56. An vos ampla extollunt atria; quæ magis debent compungere, quia cum populos capiant, vocem excludunt pauperis? Quanquam nihil prosit audiri eam, quæ etiam audita nihil proficit. Deinde non ipsa vos pudoris aula admonet, qui ædificando vestras vultis superare divitias, nec tamen vincitis. Parietes vestitis, nudatis homines (27). Clamat ante domum tuam nudus, et negligis: clamat homo nudus, et tu sollicitus es quibus marmoribus pavimenta tua vestias. Pecuniam pauper quærit, et non habet: panem postulat homo, et equus tuum aurum sub dentibus mandit. Sed delectant te ornamenta pretiosa, cum alii frumenta non habeant. Quantum, o dives, sumis tibi iudicium! Populus esurit, et tu horrea tua claudis: populus deplorat, et tu gemmam tuam versas. Infelix, cujus in potestate est tantorum animas a morte defendere, et non est voluntas. Totius vitam populi poterat annulli tui gemma servare (28).

57. Audi plane qualis divitem deceat prædicatio: « Liberavi, inquit, pauperem de manu potentis, et orphanum cui non erat adjutor, adjuvi.

quinque probatissimi, *Nonne sicut ego, etc.*

(26) *Rom. edit., homines depinguntur.* Aliæ ac mss. omnes, *homines puniuntur.* Quod verbum ad illa spectare credimus. *Per egentes aurum quæritur, etc.*

(27) *Vet. edit. Parietes vestitis auro, homines nudatis.* *Rom. veste nudatis.* Sed in mss. voces *auro... veste*, desiderantur.

(28) *Mss. Thuan. alter et Pont., Totius vita populi poterat animi tui gemmam servare.*

Benedictio perituri super me venit : os autem A viduæ me benedixit. Justitiam induebar, oculus eram cæcorum, pes autem claudorum : et ego eram pater infirmorum (20) (*Job. xxix, 12-16*). » Et infra : « Ante fores meas non habitavit hospes, ostium autem meum omni venienti patuit. Si autem et peccavi imprudens, non celavi culpam meam, neque reveritus sum multitudinem plebis : ut non annuntiarem præsentibus eis : si passus sum infirmum exire ostium meum vacuum : si cautionem quoque si quam habui debitoris, scissam sine debiti recuperatione reddidi sine mora (*Job. xxxi, 32-34*). » Nam quid illa replicem, quod in omni infirmo flevisse se dixit, et ingemuisse, cum videret virum in necessitate, se autem in bonis? Sed tunc sibi magis fuisse dies malorum, cum se habere cerneret, et alios indigere. Si hoc ille dicit, qui nunquam viduæ oculum fecit tabescere, qui nunquam panem suum solus manducavit, et non orphano tradidit, quem a juventute sua nutrit, aluit, instituit parentis affectu; qui nunquam nudum despexit, qui morientem operuit, qui velleribus ovium suarum infirmorum calefecit humeros, non oppressit pupillum, nunquam divitiis delectatus est nunquam gratulatus 582 est lapsu inimicorum suorum; si qui fecit hæc, de summis cœpit egere divitiis, si nihil ex patrimonio tanto, nisi solum fructum misericordiæ reportavit: quid de te futurum est, qui tuo nescis uti patrimonio, qui in summis divitiis dies sustines mendicitatis; quia nulli largiris, nulli subvenis?

CAPUT XIV.

Quo divites ad emendam auro libertatem ac salutem inducat, varias rationes proponit; quæ veræ divitiæ sint, docet; nec non quibus Deus innotescat, et ubi locus ejus in pace fiat, aperit.

58. Custos ergo es tuarum, non dominus facultatum, qui aurum terræ infodis, minister utique ejus, non arbiter. Sed ubi thesaurus tuus, ibi et cor tuum. Ergo in illo auro cor tuum infodisti terræ. Vende potius aurum, et eme salutem; vende lapidem, et eme regnum Dei; vende agrum, et redime tibi vitam æternam. Vera allego, quia verbo astruo veritatis : Si vis perfectus esse, *inquit*, omnia quæcunque habes vende; et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo (*Matth.*

(29) Hic mss. cod. ab edit. in quibusdam differunt, quorum præcipua visum est una serie ad notare. Primo edit., *pater orphanorum*. Mss. fere ad unum, *pater infirmorum*. LXX, *πατήρ ἀδυνάτων*, Secundo edit., *non celavi culpam*. Mss. Thuan, unus, et alii aliquot boni ævi, *nonne elavi culpam*. Tamen LXX legunt, *Εἰ δὲ... ἐκρυψα τὴν ἀμαρτίαν μου*. Postremo edit., *cautionem quoque, si quam debitoris... reddidi sine mora*. Mss. septem melioris notæ, *Si cautionem quoque quam habui debitoris (quidam, debitori...) reddidisse memoravi*. Alii vero et edit. magis ad LXX accedunt, apud quos legimus, *συγγραφὴν δὲ... καὶ εἰ μὴ ῥήξας αὐτὴν ἀπέδωκα, οὐθὲν λαβὼν παρά χρεωφειλέτου*.

(30) Edit. ac nonnulli mss., *poteris parva pro magnis... thesauris gratiæ vendere*. Alii aliquot,

A xix, 21). » Et noli contristari, cum hæc audis; ne dicatur et tibi, sicut et illi adolescenti diviti dictum est : « Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei intrahunt (*Marc. x. 32*)! » magis cum hæc legis, considera quia ista tibi potest mors eripere, potestas superioris tollere. Denique quia peteris parva pro magnis (30), caduca pro æternis, thesauros pecuniæ pro thesauris gratiæ. Isti corrumpuntur, illi permanent.

59. Considera quia hos non solus possides, possidet tecum tineam, possidet ærugo, quæ consumit pecuniam. Has tibi consortes avaritia dedit. Vide autem quos tibi det gratia debitores : « Splendidum in panibus benedicent labia justorum, et testimonium bonitatis illius fiet (*Eccli. xxxi, 28*). » Facit tibi debitorem Patrem Deum, qui pro munere quo pauper adjutus est, fenus exsolvit, quasi boni debitor creditoris. Facit tibi debitorem Filium Dei, qui ait : « Esurivi, et dedistis mihi manducare : sitivi, et dedistis mihi bibere : hospes eram, et collegistis me; nudus, et operuistis me (*Matth. xxv, 35, 36*). » Quod enim unicuique minimorum collatum fuerit, sibi dicit esse collatum.

60. Nescis, o homo, struere divitias. Si vis dives esse, esto pauper sæculo, ut sis dives Deo. Dives fidei, dives est Deo : dives misericordiæ, dives est Deo : dives simplicitatis, dives est Deo : dives sapientiæ, dives scientiæ, divites Deo. Sunt qui in paupertate abundant, et qui in divitiis egeant. Abundant pauperes, quorum profunda paupertas abundavit in divitiis simplicitatis suæ : divites autem eguerunt et esurierunt. Neque enim otiose scriptum est : « Divitum pauperes præpositi erunt, et proprii servi dominis fenerabunt (*Prov. xvii. 2*); » quia divites et domini supervacua et mala seminant, ex quibus non fructum colligant, sed spinas metant. Et ideo pauperibus divites erunt subditi, et 583 servi dominis spiritalia fenerabunt; quemadmodum dives rogabat ut sibi stillam aquæ pauper Lazarus feneraret. Potes et tu, dives, istam implere sententiam : elargire pauperi et Domino fenerasti; qui enim largitur pauperi, Domino fenerat.

61. Pulchre autem sanctus David in psalmo LXXV hymnum Deo concinens ad Assyrium scriptum, hoc est, adversus nequitiam spiritalis Assyrium (31),

D *Quid appetis parva pro magnis... thesauris gratiæ. Isti, etc.* Denique plures et potiores, ut in textu.

(31) Edit. vet., *adversus nequitias spirituales, Assyrium inanem ac vacuum principem istius mundi, ita cœpit; Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus; hoc est, non in divitiis, non in nobilibus, vel in potentibus, sed in anima confitente Deo; non in principibus, etc.* Rom. autem, *adversus nequitias spirituales (Assyrius enim inanem ac vacuum principem istius mundi sonat) ita cœpit... non in nobilibus, sed in pœnitentibus, et in anima, etc.* Mss. nostram in lectionem conspirant, paucis exceptis, in quibus non obscure aliquid corruptionis hoc loco deprehenditur.

inanem ac vanum principem istius mundi, ita cœpit : « Notus in Judæa Deus (*Psal.* LXXV, 2); » hoc est, non in divitibus, non in nobiles, et in potentibus : sed in anima confitente notus est Deus : « Et in Israel magnum, *inquit* nomen ejus (*Ibid.*): » non in principibus et consulibus, sed in eo qui Deum videt : ipse est enim Israel, in quo profunda fides ad cognitionem Dei potuit pervenire.

62. « Et factus est, *inquit*, in pace locus ejus (*Ibid.* 3); ubi quietus affectus nullis diversarum cupiditatum exagitur fluctibus, nullis avaritiæ turbatur procellis, nullis quærendarum divitiarum ignescit incendiis. Ipse est qui speculatur æterna, et habitat in Sion, confringens omnia spiritalium instrumenta bellorum, contereus arcus quibus diabolus ignita dirigens jacula, graves pectoribus hominum solet inurere passiones. Sed illa jacula justo nocere non possunt, cui Deus lux est, tantumque abest a caligantium horrore tenebrarum, ut adversarius in eo locum habere non possit, qui etiam principibus se consuevit infundere; sicut infudit Judæ proditori, concidens tanquam in silva lignorum fidei januas; ut in cor ejus haberet ingressum, et æterni nominis tabernaculum possideret, apostolatus collati munere dedicatum (32). Ergo ille quasi improbus usurpator concidit januas, ut violentus introeat; Dominus autem quasi pius illustrat servulos, et eorum fulgentibus meritis, et claritate virtutum tenebras mundi hujus illuminat. Hanc pacifici atque mansueti habent apud Deum gratiam, sobria mentis suæ tranquillitate fundati; insipientes autem corde turbantur, et ipsi sibi sunt propriæ exagitationis auctores; quia desideriorum suorum æstu volvuntur, et quodam salo fluctuant.

CAPUT XV.

Qui divitiis uti non noverint, eos illarum servos esse, ac dormire somnum suum. Quando anima currus dicatur et carp equus vigore mentis agilandus : ubi quid inter agitatore, equitem atque ascensorem sit discriminis, expenditur.

63. Qui autem sint isti, Propheta significavit expresse dicendo : « Omnes viri divitiarum (*Psal.* LXXV, 6); » omnes dixit, nullum exceptit. Et bene viros divitiarum appellavit, non divitias virorum; ut ostenderet eos non possessores divitiarum esse, sed a suis divitiis possideri. Possessio enim possessoris debet esse, non possessor possessionis. Quicumque igitur patrimonio suo tanquam possessione non utitur, qui largiri pauperi et dispensare non novit, **584** is suarum servulus est, non dominus facultatum, qui alienas custodit ut famulus, non tanquam dominus ut suis utitur. In hujusmodi ergo affectu dicimus quod vir divitiarum sit, non divitiæ viri. Intellectus enim bonus utentibus eo : qui autem non intelligit, is utique intellectus sibi gratiam non potest vindicare; et ideo somno temu-

A lentia consopitus obdormit. Hujusmodi igitur viri somnum suum dormiunt, hoc est, suum somnum, non Christi, dormiunt. Et qui somnum Christi non dormiunt, non habent Christi quietem, non surgunt Christi resurrectione; qui ait : « Ego dormivi, et quievi, et surrexi; quoniam Dominus suscipiet me (*Psal.* III, 6). »

64. In hoc quique sæculo dormitant, digni habiti increpatione cœlesti, qui ascenderunt equos, quos refrenare non poterant. Legimus alibi dicente Ecclesia sive anima : « Posuit me currus Aminadab (*Cant.* VI, 11). « Si ergo anima currus est, vide ne equus caro sit : agitator autem vigor mentis, qui regit carnem, et motus ejus velut quosdam equos prudentiæ habenis coerces. Dormitaverunt ergo qui ascenderunt corporis voluptates, nullo eas moderamine gubernantes. Unde et ascensores eos quam equites vel agitadores maluit nuncupare. Agitator etenim cum disciplina et arte pro suo equos arbitrio agit, ut vel currentes incitet, vel reflectat indomitos, vel revocet fatigatos, vel mansuetos pro sua voluntate convertat. Unde cum reciperetur Elias, et curru quasi ad cœlum ferretur, clamavit ad eum Elisæus : « Pater, pater, agitator Israel, et eques ipse (*IV Reg.* II, 12), » hoc est, qui populum Domini bono ductu regebas, constantiæ merito hos accepisti currus, hos equos ad divina currentes, quia moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobavit; et ideo tanquam bonus auriga, certaminis victor æterno præmio coronaris. In Habacuc quoque propheta lectum est, ad ipsum Dominus dictum : « Ascendes super equos tuos, et equitatus tuus salus (*Habac.* III, 8): » agitavit enim apostolos suos, quos per diversa direxit, ut toto orbe Evangelium prædicarent. *Ascendes*, ait, quasi rectori equorum, non quasi ascensori. Ascendit enim etiam eques, sed ut regat, non ut tantummodo sedeat : eo quod desidiosus et piger somnolentiæ perferre non possit mentis incessum.

65. De equite autem lectum est : « Et eques caderet retrorsum, exspectans salutem Domini (*Gen.* XLIX, 17). » Quia nemo sine lapsu est, etiam si quis eques ceciderit, et terrenis aliquibus vitiis fuerit inflexus : si tamen non abjiciat spem resurgendi, fretus miseratione divina, pervenit ad salutem. De ascensore vero manifestum est indicium, quod reprehensibilis habeatur, quando Moyses ipse ait in cantico Exodi : « Equum et ascensorem projecit in mare (*Exod.* XV, 1). » Et in Zacharia locutus est Dominus dicens : « Percutiam omnem equum in amentia, et ascensorem ejus in insipientia (*Zach.* XII, 4). » Non dixit solum equum, sed et ascensorem, quomodo et in Exodo habes : « Equum et ascensorem. » Ubi est enim ascensor, qui non potest **585**

(32) Sic mss. magno numero, nisi quod, pro *dedicatum*, plures habent *dedicat*; alii nonnulli, *dicatur*; denique unus aut alter, *possideret aposto-*

latus collati munere. Ergo princeps hujus mundi quasi, etc. In edit. autem omnibus ita legas, possideret. Ergo princeps hujus mundi, etc.

equum proprium gubernare, equus quoque fertur in præceps, si indomito furore in prærupta et periculosa rapiatur. Quid igitur vobis in equis confiditis, divites? Mendax equus ad salutem (*Psal.* xxxii, 17). Quid in curribus vobis plauditis? « Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini magnificabimur. Ipsi obligati sunt, et cecidere: nos autem surreximus et erecti sumus (*Psal.* xix, 8, 9). » Nolite amare adhinnientes: nolite, divites, fremitu libidinis excitari. Terribilis est Dominus, et cui nemo possit potens et dives resistere: « Judicium cœleste jaculatur (*Psal.* lxxv, 9). »

CAPUT XVI.

Divites, ut quiescant a flagitiis, ac Domino confiteantur, impellit. Quomodo ipsis dicatur Orate et reddite, ; quidve orationem ac dona Deo commendat. Denique memorata verba etiam pauperibus accommodantur, et quis a Deo recedat, ostenditur.

66. Bonum est ut jam quiescatis, a flagitiis feriantes revereamini Domini potestatem. Ideo dictum est parricidæ Cain: « Peccasti, quiesce (*Gen.* iv, 7), » ut modum peccato suo poneret. Cogitationes vestræ confiteantur Domino. Non dicatis: Non peccavimus. Dixit Paulus: « Etsi nihil mihi conscius sum (*I Cor.* iv, 4), » addidit tamen: « Sed non in hoc justificatus sum (*Ibid.*). » Et vos etiamsi nihil estis conscii, confitemini tamen Domino, ne quid sit quod vos prætereat. Et enim qui confitetur Dominum, et reliquias cogitationis adhibuerit ad confessionem, diem festum C illi divitias struant, condant pecuniam, auri aggerent et argenti thesauros: vos orate, qui aliud non habetis: vos orate, quia hoc solum habetis, quod est auro pretiosius et argento. Vos reddite munera qui a Domino non receditis, qui estis in circuitu; quoniam qui eratis longe facti estis prope. Qui autem prope sibi videntur esse per divitias ac potentiam, longe facti sunt propter avaritiam. Nemo enim foris est, nisi quem culpa excluserit, ut ejecit Adam de paradiso, et exclusit Evam. Nemo longe, nisi quem flagitia propria relegaverint.

67. Itaque in conclusione conversus ad vos Propheta dicit: « Orate, et reddite Domino Deo vestro (*Psal.* lxxv, 12), » id est: Nolite dissimulare, divites, dies instat, orate pro peccatis vestris, reddite pro beneficiis quæ habetis munera. Ab ipso accepistis quod offeratis: ipsius est quod ei solvitis. Dona, inquit (*I Paral.* xxix, 14), mea, et data mea, hoc est, quæ offertis mihi dona, data sunt mea, ego ea dedi vobis atque donavi. Denique Propheta ait: « Bonorum meorum non indiges (*Psal.* xv, 2), » ideo tua tibi offero, quoniam nihil habeo quod non dedisti Fides est quæ dona conciliat, humilitas est quæ oblata commendat. Fide D Abel plurimam hostiam obtulit Deo: super Cain fratris munera placuit munus Abel, quia fide vicit. Nam unde pauperis hostia magis, quam divitis

(33) Vet. edit. et mss. longe plurimi, *Reddite in pauperes, in egenos solvite, in inopes fenerate, quæ placare possint Deum* (mss. aliquot, *In illos inopes fenerate, qui placere possint Deo*) propter flagitium vestra; aliter enim non potestis. Ergo quem.... facite vobis eum debitorem. Rom. edit. cum nostra, usque ad vocem *ferenate*, consentit; cætera cum vet. Nostram vero mss. octo melioris ævi constituunt. Eam porro aliis facile prætulere, st animadvertas relativum quem referri ad Deum,

A placet? Quia pauper fide ditior est, sobrietate locupletior; et cum sit pauper, ex illis est de quibus dicitur: « Tibi offerent reges munera (*Psal.* lxxvii, 30). » Non enim purpuratis offerentibus, sed motus proprios regentibus Dominus Jesus delectatur, qui corporali lasciviæ, mentis dominantur imperio. Orate ergo, divites! Non habetis in operibus quod placeat. 586 Orate pro peccatis vestris atque flagitiis, et reddite Domino Deo vestro munera. Reddite in paupere, in egeno solvite, in illo inope fenerate, quem placare propter vestra flagitia aliter non potestis. Quem ultorem timetis, facite debitorem (33). « Non accipiam, inquit, de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos; quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum (*Psal.* xlix, 9, 10). Quidquid obtuleritis, inquit, meum est, quia totus orbis meus est. Non exigo quæ mea sunt: est quod de vestro mihi possitis offerre, studium devotionis et fidei. Non sacrificiorum ambitione delector: tantummodo (34), o homo, « immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua (*Ibid.* 14). »

68. Aut certe, si placet, sic accipiamus. Quoniam dixit obdormisse somnum suum divites, increpationes præmisit Domini in eos, terrorem subtexit, potentiam prædicavit, cui nec divites resistant; conversus ad universos ait: Divites dormitent, divites increpentur: vos « orate, et reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu ejus affertis munera (*Psal.* lxxv, 12), » id est, gratias agite, pauperes, quia non est personarum acceptor Deus. Illi divitias struant, condant pecuniam, auri aggerent et argenti thesauros: vos orate, qui aliud non habetis: vos orate, quia hoc solum habetis, quod est auro pretiosius et argento. Vos reddite munera qui a Domino non receditis, qui estis in circuitu; quoniam qui eratis longe facti estis prope. Qui autem prope sibi videntur esse per divitias ac potentiam, longe facti sunt propter avaritiam. Nemo enim foris est, nisi quem culpa excluserit, ut ejecit Adam de paradiso, et exclusit Evam. Nemo longe, nisi quem flagitia propria relegaverint.

69. Ergo vos prope positi orate et reddite munera « terribili, et ei qui aufert principum spiritum, terribili apud reges terræ (*Ibid.* 13); » eo quod nullo redimatur divitis præmio, nullo inflectatur potentium supercilio, qui culpæ pretia discriminat, qui quo plus alicui contulerit, eo plus exigit ab eo. Saul privato contulit regnum, sed quia mandatum non custodivit, et regnum amisit et spiritum.

qui in singulis incisus subintelligitur hoc pacto: *Reddite in paupere*, supple *Deo munera*; et sic de cæteris. Sed licet etiam simplicius per voces *in paupere, in egeno*, Christum designatum intelligere.

(34) Ita mss. aliquot antiquissimæ manus. Et hoc certe cum superioribus magis concinit. Nec tamen aspernanda aliorum mss. atque edit. lectio quæ est hujusmodi: *Studio devotionis et fidei, non sacrificiorum ambitione delector. Tantummodo*, etc.

Multos reges gentium propter perfidiam fecit e populo patrum esse captivos (35). Et ut jam de proposita loquamur historia (*III Reg.* xxi, 19), qui Achab regem cœlestibus ingratum beneficiis ita jussit occidi, ut a canibus ejus vulnera lambentur. Etenim quia pauperis vineam concupierat, nequaquam tantis opibus expletus imperii, infra omnem inopiam redactus est a Domino. Non qui vulnera ejus lavaret, inventus est, non qui corpus operiret. Defecit circa eum hominum humanitas, canum successit asperitas. Dignos plane sui ministros funeris avarus invenit.

587 CAPUT XVII.

Cur Achab, cui Deus ob pœnitentiam ejus promiserat veniam, tamen victus atque occisus fuerit: hujus rei duplex ratio: unde concluditur, etiam indignis promissa sua Deum servare.

70. Hoc loco oritur illud quæstionis, quomodo legitimus dixisse Dominum ad Eliam: «Vidisti quemadmodum commotus est Achab a facie mea? Non inducam in diebus ejus mala, sed in diebus filii ejus inducam mala (*III Reg.* xxi, 29). » Aut quomodo dicimus quia valet apud Dominum pœnitentia? Ecce rex commotus est ante faciem Domini, « et ibat plorans, et conscidit vestimenta sua, et operuit se cilicio, et erat indutus sacco ex illo die quo interfecit Nabuthe Jezraelitam (*Ibid.* 27); » ita ut Deum misericordia commoveret, et mutaret sententiam. Ergo aut pœnitentiam non valuit, nec inflexit Dominum misericordem, aut oraculum falsum est. Nam Achab et victus est et occisus (*III Reg.* xxii, 35).

71. Sed considera quia Jezabel habebat uxorem (*III Reg.* xxi, 25), cujus inflammabatur arbitrio, quæ convertit cor ejus, et nimis sacrilegiis exsecrabilem fecit; et hunc ergo ejus pœnitentiæ revocaverit affectum. Dominus autem non potest mutabilis æstimari, sed confessionis immemori

(35) Mss. nonnulli, atque omnes edit., *multos reges gentium propter perfidiam fecit populo* (mss. duo, *populi*) *patrum esse captivos*. Alii mss. plures ac probatiores, . . . *fecit e populo patrum esse captivos*. Verum aut hic a librariis facta transpositio, aut a sancto ipso hyperbasis; videtur enim locus ordinandus hoc modo: *Multos reges e populo patrum* (nempe Israelitarum) *propter perfidiam fecit gentium esse captivos*. Et sane hunc esse Ambrosii sensum satis docet ipsa orationis series; cum videatur exigere, ut non ex regibus gentilibus qui omnes ex æquo Deum ignorabant, petita exempla subjicerentur: sed potius ex regibus iis qui cum Deum in Scripturis cognoscere possent, in perfidiam delapsi gravissimas captivitatis pœnas exsolverunt. Vide *IV Reg.* xvii, 23, 24 et 25.

(36) Rom. edit., *Intulerat ei bellum rex Syriæ, qui et ab eo victus est . . . Nam primo congressu Achab vicit, et fugavit hostem: secundo vicit, et*

non putavit esse servandum, quod promiserat confidenti.

72. Accipe aliud verius: et indigno servavit Dominus tenorem sententiæ suæ, sed beneficia circo se divina ipse non tenuit. Intulerat bellum rex Syriæ: victus est (36) et servatus ad veniam: captivus 588 quoque libertate donatus, et remissus ad regnum est. Quod fuit divinæ sententiæ, non solum evasit Achab, sed etiam triumphavit: quod ipsius ignaviæ, hostem sibi a quo vinceretur, armavit. Et certe fuerat monitus a propheta dicente: «Cognosce et vide quid facias (*III Reg.* xxi, 22). » Monitus, inquam, erat, eo quod Syriæ regis pueris deberetur cœlestis gratiæ auxilium, quoniam dixisset: «Deus montium, deus Israel, et non Deus Baal: propter hoc, inquit, obtinuerunt pro nobis. Et ideo, inquit, si non plene obtinuerimus eos, in locum Syriæ regis satrapas constitue (*III Reg.* xx, 25-28); » ut virtutem illis et potentiam regis auferret. Denique primo congressu vicit, ut fugaret hostem: secundo vicit, quando captum imperio suo reddidit. Qua causa vincendi ejus evidens resultavit oraculum, dicente uno ex filiis prophetarum ad proximum suum: «Occide me. Et noluit homo occidere eum. Et dixit: Eo quod non obedisti verbo Domini, ecce tu recedis a me, et interficiet te leo. Et recessit ab eo, et invenit eum leo, et interfecit eum (*Ibid.* 35, 36) » Et post hoc alius propheta astitit ante regem Israel, et dixit ad eum: «Hæc dicit Dominus. Quoniam dimisisti tu virum exterminationis de manu tua, ecce anima tua pro anima illius, et populus tuus pro populo illius (*Ibid.* 42). »

73. Liquet igitur his oraculis quod Dominus etiam circa indignos promissa sua servet; sed impios aut stultitia sua opprimi, aut alia prævaricatione damnari, etiamsi primæ prævaricationis laqueos evaserint (37). Sed oportet nos taliter agere, ut, digni bono opere, omnipotentis Dei promissa accipere mereamur

captum imperio suo reddidit. Quod Achab non solum evaserit, sed triumphaverit, divinæ fuit sententiæ dicente, propheta: Ecce ego trado omnem hanc turbam in manus tuas. Quod autem postea vinceretur, suæ, fuit culpa, dicente uno, etc. At edit. omnes ant. et mss. nobiscum faciunt, præterquam in paucis, verbi gratia edit. *contra regis Syriæ pueros*; mss. legunt *regis Syriæ pueris*; et alia quædam levioris momenti. Sed advertite obiter quam diverse a Bibliis ac versionibus nostris hanc historiam exhibuerit ille codex, quo noster usus est Ambrosius.

(37) *Laqueos evaserint*. His verbis clauditur tractatus in edit. ant. Rom. et mss. quibusdam. Quæ vero sequuntur, addita sunt in ultimis edit. Parisinis; et revera in mss. pluribus reperiuntur, e quibus Remig. ita desinit: *Ipsa præstante, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæculi sæculorum. Amen.*